

UOT 336.714

MÜƏSSİSƏNİN İNVESTİSİYA CƏLBEDİCİLİYİ VƏ ONUN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

ƏLİYEVƏ SƏDAQƏT YUSUB qızı
Sumqayıt Dövlət Universiteti, baş müəllim
ilqarosmanov1975@mail.ru

Açar sözlər: investisiya cəlbediciliyi, ölkə, region, müəssisə, qiymətləndirmə, maliyyə, təhlil, inkişaf, gəlir, göstərici

Dünya iqtisadiyyatında baş verən qlobal maliyyə böhranı şəraitində beynəlxalq bazarda ixtisaslaşma güclənir, innovasiyalara söykənən və yüksək əlavə dəyər yaradan elm tutumlu iqtisadiyyat modelinə üstünlük verilir. Bu isə qlobal və regional səviyyədə rəqabətin kəskin artmasına səbəb olur. Belə bir şəraitdə hər bir ölkə qarşısında yüksək rəqabətqabiliyyətliliyə, məhsuldarlığa, səmərəliliyə malik dayanıqlı və davamlı iqtisadi inkişafın formalaşdırılması kimi vəzifələr dayanmalıdır. Bu vəzifələr iqtisadiyyatın strukturunun təkmilləşdirilməsini, elm tutumlu iqtisadiyyatın formalaşdırılmasını, makroiqtisadi sabitliyin qorunmasını, investisiya mühitinin daha da yaxşılaşdırılmasını, qabaqcıl texnologiyaların və təcrübənin tətbiqini, insan kapitalının inkişaf etdirilməsini, xarici investisiyaların təşviqini nəzərdə tutur. Bütün bu cəhətlər müəssisələrin investisiya cəlbediciliyinin qiymətləndirilməsinin nə qədər aktual olduğunu göstərir.

İqtisadiyyatın ayrı-ayrı sahələrinin investisiya cəlbediciliyinin öyrənilməsi onların konyunkturasını, dinamikasını və cəmiyyətin bu sektorların məhsullarına olan ehtiyaclarının inkişaf perspektivlərini tədqiq etməyə yönəlmişdir.

Məlumdur ki, investisiya cəlbediciliyi əsasən ölkə, region və müəssisə səviyyəsində qiymətləndirilir. Ölkənin investisiya cəlbediciliyinə sosial sabitlik, siyasi sabitlik, iqtisadi vəziyyət, elmi-texniki tərəqqinin səviyyəsi, iqtisadiyyatın tənzimlənməsinə dövlətin müdaxilə dərəcəsi və s. kimi amillər təsir göstərir. Ölkənin investisiya cəlbediciliyinə təsir edən amillər regionun inkişafına da təsir göstərir.

Regionun investisiya cəlbediciliyini qiymətləndirərkən, ilk növbədə, aşağıdakı problemlərə diqqət yetirmək tələb olunur:

1. Regional sosial-iqtisadi sistemlərin inkişaf strategiyası, cəmiyyətin və iqtisadiyyatın ərazi təşkilinin yeni forma və metodlarından istifadə;
2. Regionda elmi və innovativ fəaliyyətin transformasiyasının sosial-iqtisadi problemləri;
3. Regional mühitin tənzimlənməsinin sosial-iqtisadi problemləri və əhalinin ekoloji təhlükəsizliyi sisteminin yaradılması;
4. Əmək, sosial inkişaf və əhalinin sosial müdafiəsi sahələrinin regional problemləri.

Regional investisiya siyasəti regionun öz kapitalının aktivləşdirilməsinə və hüdudlarından kənardan əlavə investisiya cəlb edilməsinə yönəldilməlidir ki, bu da investisiya cəlbediciliyinin tənzimlənməsində həm dolaylı, həm də birbaşa metodlardan istifadə olunmasını nəzərdə tutur.

İnvestisiya cəlbediciliyini investisiya mühitinin bir hissəsi hesab etmək olar ki, bu da öz növbəsində region iqtisadiyyatına investisiya cəlb etmək üçün müxtəlif obyektiv şərait və imkanlar sistemini təşkil edir və bir sıra amillərin (siyasi, iqtisadi, sosial) təsiri altında inkişaf etmiş investisiya fəaliyyətinin intensivliyini təmin edir.

Regionda investisiya fəaliyyətinin müxtəlif sahələri üçün üstünlük təşkil edən kapitalın gəlirlilik səviyyəsi və bu investisiya fəaliyyəti ilə əlaqəli risk səviyyəsi. Mövcud risklər iki qrupa bölünür. Birinci risk qrupu istehsal və marketinq zənciri ilə əlaqələndirilir. Risklərin ikinci qrupu kriminal vəziyyətin səviyyəsi, investisiya layihəsinin dəstəklənməsinin effektivliyi və regionun

inzibati infrastrukturu ilə əlaqələndirilir. Regionun investisiya cəlbediciliyinin təhlili və iqtisadiyyatın investisiya cəlbediciliyinin təhlili bir-biri ilə əlaqəlidir. Regionun investisiya cəlbediciliyi yalnız bu ərazidə yerləşən iqtisadi sektorların investisiya cəlbediciliyi ilə təmin edilə bilər. Digər tərəfdən müəssisənin investisiya cəlbediciliyi regionun investisiya mühitidir.

Müəssisəyə qoyulan birbaşa investisiyalar maliyyə və portfel investisiyalar şəklində ola bilər. Maliyyə investisiyalarının əsas məqsədi bu vəsaitlərdən gəlir əldə etmək, eləcə də müəssisədən çıxdıqdan müəyyən müddət sonra səhmlərinin satışından əlavə gəlir əldə etməkdir. Maliyyə investisiyalarını cəlb etmək sənaye müəssisəsini inkişaf etdirmək üçün istifadə olunur. Bu, özünü istehsalın yenilənməsində, yeni məhsulların istifadəyə verilməsində, avadanlıqların alınmasında, satış həcminin artırılmasında, istehsal xərclərinin azaldılması və bir müəssisənin fəaliyyətinin yaxşılaşdırılmasında göstərir. Bu cür investisiyaların nəticəsi müəssisənin aktivlərinin həcminin və səhmlərinin dəyərinin artması olmalıdır. Portfel investisiya, bir qayda olaraq, bir istehsal dövrünün müxtəlif hissələrini və s. birləşdirərək sənayedə daha əhəmiyyətli mövqelər əldə etmək məqsədi ilə yönəldilir.

İnvestisiya qoyuluşunun başqa bir forması müəssisəyə borc mənbələrinin verilməsidir. Bu vəziyyətdə əsas vasitələr kreditlər ola bilər. Borc vəsaiti ödənişli, təcili və geri qaytarılmaq şərti ilə verilir. Yəni investor investisiya qoyuluşundan faiz gəlirləri alacağını gözləyir. Faiz dərəcəsi maliyyələşdirilmə müddətindən, kreditor qarşısında öhdəliklərin təmin edilməsindən, həmçinin müəssisənin investisiya cəlbediciliyinin qiymətləndirilməsindən asılı ola bilər. Bu cür sərmayəçilər üçün əsas məsələ borc və faizlər də daxil olmaqla bütün lazımı kredit ödənişlərini vaxtında ödəmək üçün müəssisənin bu vəsaitlərdən necə istifadə edəcəyi vacibdir. Müəssisənin investisiya cəlbediciliyi xüsusiyyətlərin birləşməsidir, tərkibi müəssisənin gələcək inkişafına pul qoymaq üçün nə qədər səmərəli olduğunu göstərir. Əsas göstərici uzun müddət ərzində sabit gəlir əldə etmək amilidir.

Resurs amilləri müəssisənin iqtisadi vəziyyətini, istehsalın işləməsi üçün zəruri olan ehtiyatlar kompleksinin mövcudluğu və bu mənbələrdən səmərəli istifadə dərəcəsi kimi aspektləri səciyyələndirir.

Müəssisənin investisiya cəlbediciliyinin qiymətləndirilməsi maliyyə göstəricilərindən istifadə etməklə aparılır. Bu göstəricilərə aşağıdakılar daxildir:

- likvidlik - şirkət zəruri hallarda aktivlərini nağd pula çevirə biləcəyini göstərir;
- əmlak vəziyyəti - müəssisənin ümumi əmlakındakı cari və uzunmüddətli aktivlərin payını əks etdirir;
- işgüzar fəaliyyət - göstərici müəssisənin mənfəətindən asılı olaraq, bütün maliyyə proseslərini xarakterizə edir;
- maliyyə asılılığı - müəssisənin xarici maliyyələşdirmə mənbələrindən asılılığını və əlavə fondlar olmadan fəaliyyət göstərməyin mümkünlüyünü göstərir;
- gəlirlilik - müəssisənin maliyyə imkanlarından istifadə edərək səmərəliliyini əks etdirir.

Hal-hazırda müəssisənin investisiya cəlbediciliyini müəyyənləşdirmək üçün vahid metodologiya mövcud deyil. Bu məqsədlər üçün bir sıra alternativ üsullardan istifadə edilə bilər. İqtisadçılar da müəssisənin investisiya cəlbediciliyini müəyyənləşdirmək üçün vahid bir metodun olmadığını iddia edirlər. Hər bir layihə investisiya cəlbediciliyinin sonrakı təhlili ilə fərdi metod tələb edir. Qiymətləndirmə müvafiq göstəricilərin və təhlil olunmuş amillərin istifadəsinə əsaslanan müxtəlif metodlarla mümkündür.

Müəssisənin investisiya cəlbediciliyi, ona təsir edən amillərin məcmusu ilə müəyyən edilir ki, onları da dörd qrupda birləşdirmək olar:

1. Maliyyə vəziyyəti;
2. İstehsal potensialı;
3. İdarəetmənin keyfiyyəti;
4. Bazar sabitliyi.

Müəssisənin maliyyə mənbələri və onlardan istifadənin səmərəliliyi bir çox elm adamları tərəfindən investisiya cəlbediciliyinin vacib amili kimi qeyd olunur. Maliyyə vəziyyətinə likvidlik, ödəmə qabiliyyəti, işgüzar fəaliyyət, maliyyə sabitliyi daxildir.

İstehsal potensialı istehsal ehtiyatlarından müəssisənin sərəncamında istifadənin səmərəliliyini göstərir. Onun gələcək strateji inkişafı müəssisənin idarəetmə səviyyəsindən, səriştəli və effektiv idarəetmədən asılıdır. Buna görə idarəetmə keyfiyyəti strateji bir investor üçün investisiya qərarının verilməsində əsas amillərdən biri kimi çıxış edir. İstehsal potensialına əmək obyektləri, əmək vasitələri, əmək ehtiyatları və texnologiyalar kimi amillər daxildir və onlar istifadənin səmərəliliyi ilə xarakterizə olunur. İdarəetmənin keyfiyyəti müəssisənin inkişaf strategiyası və işinin bu strategiyaya uyğunluğu, davam edən iş proseslərinin optimallaşdırma dərəcəsi, təchizatçılar və istehlakçılarla əlaqələrin mövcudluğu və bazarda əhəmiyyəti ilə müəyyən edilir. Bazar sabitliyinə müəssisənin parametrləri (müəssisənin növü, müəssisənin ölçüsü, məhsulun şaxələndirilməsi və s.), bazar şəraiti, müəssisənin həyat dövrü, sənaye əhəmiyyəti təsir göstərir.

Təklif olunan amillərin təsnifatı bizə tədqiq olunan hadisələrin dəyişməsinin səbəblərini daha dərinəndən anlamağa, fəaliyyət göstərəcələrinin dəyərinin formalaşmasında hər bir amilin yeri və rolunu və müəssisənin investisiya cəlbediciliyini qiymətləndirməyə imkan verir.

ƏDƏBİYYAT

1. Əliyev Q.Ü. Investisiyanın maliyyələşdirilməsi və kreditləşdirilməsi. Bakı: İqtisad Universiteti, 2008, 293 s.
2. Лукасевич И.А. Инвестиции. М.: ИНФРА-М, 2011, 413 с.
3. Подшиваленко Г.П. Инвестиции. М.: КНОРУС, 2014, 200 с.
4. Римера М.И. Экономическая оценка инвестиций. СПб.: Питер, 2009, 416 с.

РЕЗЮМЕ

ИНВЕСТИЦИОННАЯ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЯ И ЕЕ ОЦЕНКА

Алиева С.Ю.

Ключевые слова: *инвестиционная привлекательность, страна, регион, предприятие, оценка, финансы, анализ, развитие, доход, показатель*

В статье рассматривается инвестиционная привлекательность на уровне страны, региона и предприятия. Исследованы факторы, влияющие на инвестиционную привлекательность на уровне страны, региона и предприятия. Изучены основные показатели оценки инвестиционной привлекательности предприятия. Исследован производственный потенциал, включающий такие факторы, как объекты труда, средства труда, трудовые ресурсы и технологии, характеризуется эффективность их использования. Качество управления определяется стратегией развития предприятия и его совместимостью с этой стратегией, степенью оптимизации текущих бизнес-процессов, наличием связей с поставщиками и потребителями и их значением на рынке.

SUMMARY

INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF THE ENTERPRISE AND ITS ASSESSMENT

Aliyeva S.Y.

Key words: *investment attractiveness, country, region, enterprise, assessment, finance, analysis, development, income, indicator*

The article considers investment attractiveness at the level of the country, region and enterprise. The factors influencing investment attractiveness at the level of the country, region and enterprise are researched. The main indicators for assessing the investment attractiveness of the enterprise are studied. The production potential including such factors as objects of labor, means of labor, labor resources and technologies is studied and is characterized by the efficiency of their use. The quality of management is determined by the company's development strategy and its compatibility with this strategy, the degree of optimization of current business processes, the presence of relationships with suppliers and consumers and their importance in the market.

Daxilolma tarixi:	İlkin variant	12.06.2020
	Son variant	05.09.2020